

Vol 2 Issue 11 Aug 2013

ISSN No : 2249-894X

---

*Monthly Multidisciplinary
Research Journal*

*Review Of
Research Journal*

Chief Editors

Ashok Yakkaldevi
A R Burla College, India

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies,
Sri Lanka

Welcome to Review Of Research

RNI MAHMUL/2011/38595

ISSN No.2249-894X

Review Of Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho Federal University of Rondonia, Brazil	Delia Serbescu Spiru Haret University, Bucharest, Romania	Mabel Miao Center for China and Globalization, China
Kamani Perera Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka	Xiaohua Yang University of San Francisco, San Francisco	Ruth Wolf University Walla, Israel
Ecaterina Patrascu Spiru Haret University, Bucharest	Karina Xavier Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA	Jie Hao University of Sydney, Australia
Fabricio Moraes de Almeida Federal University of Rondonia, Brazil	May Hongmei Gao Kennesaw State University, USA	Pei-Shan Kao Andrea University of Essex, United Kingdom
Anna Maria Constantinovici AL. I. Cuza University, Romania	Marc Fetscherin Rollins College, USA	Loredana Bosca Spiru Haret University, Romania
Romona Mihaila Spiru Haret University, Romania	Liu Chen Beijing Foreign Studies University, China	Ilie Pinte Spiru Haret University, Romania
Mahdi Moharrampour Islamic Azad University buinzahra Branch, Qazvin, Iran	Nimita Khanna Director, Isara Institute of Management, New Delhi	Govind P. Shinde Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai
Titus Pop PhD, Partium Christian University, Oradea, Romania	Salve R. N. Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur	Sonal Singh Vikram University, Ujjain
J. K. VIJAYAKUMAR King Abdullah University of Science & Technology, Saudi Arabia.	P. Malyadri Government Degree College, Tandur, A.P.	Jayashree Patil-Dake MBA Department of Badruka College Commerce and Arts Post Graduate Centre (BCCAPGC), Kachiguda, Hyderabad
George - Calin SERITAN Postdoctoral Researcher Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi	S. D. Sindkhedkar PSGVP Mandal's Arts, Science and Commerce College, Shahada [M.S.]	Maj. Dr. S. Bakhtiar Choudhary Director, Hyderabad AP India.
REZA KAFIPOUR Shiraz University of Medical Sciences Shiraz, Iran	Anurag Misra DBS College, Kanpur	AR. SARAVANAKUMARALAGAPPA UNIVERSITY, KARAIKUDI, TN
Rajendra Shendge Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur	C. D. Balaji Panimalar Engineering College, Chennai	V.MAHALAKSHMI Dean, Panimalar Engineering College
	Bhavana vivek patole PhD, Elphinstone college mumbai-32	S.KANNAN Ph.D , Annamalai University
	Awadhesh Kumar Shirotriya Secretary, Play India Play (Trust), Meerut (U.P.)	Kanwar Dinesh Singh Dept.English, Government Postgraduate College , solan

More.....

बंजारा समाजाचे सामाजिक शोषणाचा आलेख तांडा

अशोक कांबळे

मराठी विभाग प्रमुख , आबासाहेब पारवेकर महाविद्यालय,यवतमाळ.

सारांश :

दलित साहित्याचं वैशिष्ट्यपूर्ण दालन म्हणजे दलित आत्मकथन. एकापेक्षा एक सरस अशी आत्मकथने या एक दीड तपात समोर आली आहेत. मराठी साहित्यात कधीही न आलेले दलितांचेच जीवनाचे दर्शन दलित आत्मकथनातून घडले आणि फार मोठी वाङ्मयीन व सामाजिक क्रांती दलित साहित्याच्या रूपाने झाली हे सत्य नाकारता येत नाही.

प्रस्तावना :

दलित साहित्यात प्रारंभीच्या काळात कथा, काव्य लेखन बरेच झाले. त्यामानाने दलित आत्मकथने (संख्येनी कमी पण गुणवत्तेने अधिक) उपेक्षित जाती जमातीतील तरुण लेखकांनी समर्थपणे लिहिलीत जीवनातील विदारक अनुभव मोठ्या प्रमाणात साहित्यातून उमटले.

‘तांडा’ हे आत्माराम कनीराम राठोड यांचे आत्मकथन वाचकांना अस्वस्थ बेचैन व अंतर्मुख करणारे, नाना पातळ्यांवरचा संघर्ष साकार करणारे जीवन आणि वास्तवतेचा पोत आपल्या आयुष्यातील जळजळीत अनुभवांना आठवलेले तेव्हापासून व आठवेल तसे जीवन चित्रण मांडले आहे जे वेदनागर्भ आहे व विसरताच येत नाही असे व्यथांचे गाठोडे उकलीत वावरणारा, आतलेआत ठसठसणाऱ्या जखमांनी विव्दळ झालेल्या रक्तबंबाळ मनाने आक्रंदन मुखरित करणारा आत्माराम कनीराम राठोड.

‘तांडा’ म्हणजे लमाण, बंजारा गणांच्या जीवनाचा आलेख होय. यवतमाळ जिल्हयातील पुसद जवळच्या तांडयाचे हे भीषण चित्रण प्रस्थापित समाज व्यवस्थेसमोर प्रश्नाचे पहाड उभे करते. तांडयातील एकदरित व्यवस्था नायक प्रधान परंपरा व गुलामगिरीच्या जोखडात अडकून पडली. देव, धर्म, पूजा-अर्चा, नवस सायसा आणि न पिकणाऱ्या शेतीवर सावकारी कर्जात अपरंपार जीवन कंठणारा हा तांडा आहे.

२०-२५ झोपड्यांच्या वस्तीत क्वचित काही झोपड्या सोडून दारू गाळली जाते. कुळाने शेती केली जाते. पंचायत ही या समाजाची एक प्रकारची संसदच. बंजारा बोलीत त्याला ‘नसाब’ म्हणतात. ‘नसाब’ म्हणजे न्यायाधीशच तो. लेखकाच्या बाला हे नसाब पद होते. दंड झालेल्या पक्षाला पुन्हा ‘ताजी हातभट्टी’ आणण्याची शिक्षा असते. खतः लेखकाला दूध पिण्याच्या वयात दारू प्यावी लागली आहे.

‘तांडा’ आत्मकथन बंजारा जमातीच्या जीवनावर शतकानुशतके लादलेल्या सामाजिक व राजकीय शोषणाची दुःखद कथा व अधिकच व्यथा आहे. आपले समग्र शोषण पायाखाली घेऊन तो भटकतो. अख्खं आयुष्य पुजाऱ्याच्या, शेतमालकाचा गुलाम होऊन, मूकपणे अन्याय, अत्याचार सहन करित, देवधार्मच्या नावावर विसंबून, अगतिक, देवशरणवृत्ती, अनाकलनीय चमत्कार हे हजारो वर्षे वेढबिगारीत ठेवून आम्हाला नागवले आणि ते गब्बर झालेत.

‘मी कुटून कुणातून कसा आलो?’ हा लेखकाच्या संवेदनशील मनाला वारंवार पडणारा प्रश्न, तांडयातून आंतरिक जीवनाची अनुभूती व स्वतःच्या अंतर्मनाची अनुभूती वेगळेच वळण घेते. स्वतः लेखकाच्या वाट्याला आलेले जीवनातील चटक, दुःख, दैन्य, दारिद्र्य, भूक, वासना अगदी वस्तुनिष्ठ भूमिकेतून प्रत्येकाची वास्तवता अनुभवास येते.

Title: बंजारा समाजाचे सामाजिक शोषणाचा आलेख तांडा

Source: Review of Research [2249-894X] अशोक कांबळे yr:2013 vol:2 iss:11

‘तांडा’ हे आत्मकथन एका व्यक्तीचे नसून ते समूह जीवनाचे प्रतिनिधीत्व आहे. एक तडफदार विद्रोही कवी आत्माराम कनीराम राटोड हे फुले-आंबेडकर-शाहू यांच्या सामाजिक क्रांतीतून जाणीवपूर्वक समतेचा आशावादी किरण पेरतो आहे. म्हणूनच तांडयात सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, धार्मिक व शैक्षणिक बदलांचा मागोवा खरपूस पध्दतीने दिसतो. गायी गुरांच्या पाठीवरून मालाची ने आण करणारा श्रीमंत समाज. “काळासोबत तांडा बदलतोय की तांडयासोबत काळ” हे लेखकाला पडलेलं विलक्षण कौडं आहे. या देशात भूतदयेच्या नावाखाली प्राण्यांनाही सुखाचे दिवस प्राप्त झालेले आहेत, पण सामान्य माणूस हजारो वर्षांपासून दुःख भोगतो आहे. ही व्यवस्था अशी का वागते ? याचे उत्तर तांडयानेच दिले आहे.

कोणत्याही जातीजमातीतून आलेले अनुभव जिवंत व वाचनीय असतात. कारण प्रत्येक समाजस्तरातून आलेले लेखकाचे अनुभवविश्व वेगवेगळे आकार घेऊन साकार होतात. तांडयात लेखकाने, स्वतः त्यांच्या आप्तजनांनी व समाजाने भोगलेल्या सामाजिक दुःखाचे भीषण चित्रण केले आहे. लेखकाची प्रतिष्ठीत समाजकंटाप्रति चीड, संताप तर कधी आक्रमक व विद्रोही भूमिका खरोखच यथार्थ अशी आहे. आजही तांडा रूढी, परंपरा, चालीरिती, बुवाबाजीत खितपत पडला आहे. गणपती उत्सव, सेवादास महाराज, बा आई, वहिनी, शैक्षणिक संस्था, राजकीय पुढारी, भूदान चळवळ, विदर्भ आंदोलन, स्वातंत्र्य सेनानी, महंत किंवा सानावतसारखे स्वनामधन्य पुढारी व जातीयता आदी संदर्भांचा सुरेख आलेख आत्माराम कनीराम राटोड यांनी जिवंतपणे उभा केला आहे.

माणसाचं अज्ञान हेच शोषणाचे मूळ आहे. साध्या भोळ्या माणसाचं शोषण मालक, सावकार, पुढारी, पुजारी आजपर्यंत अव्याहतपणे करित आला आहे. लोकशाही विद्रूप करणारे कावेबाज पुढारी नवे मुखवटे चढवून आमचे राज्यकर्ते झालेत. काळाबरोबर त्यांची रूप तेवढी बदलली, मात्र ते तांडयाला बदलू शकले नाही हे दुःख मनाला वेदना देते.

या देशातल्या मागासवर्गीयांच्या टाळवरील लोणी वाटणाऱ्या परंपरेतून हे पुढारी जन्माला आले, निर्माण झाले व अनेक पद घेऊन पावले आहेत. हा दोष आमच्या समाजरचनेचा आहे की, स्वातंत्र्यानंतर निर्माण केलेल्या व्यवस्थेचा आहे.... शिक्षणक्षेत्रात तुम्ही सातत्य टिकविले नाही पण निवडणूक क्षेत्रात चिन्हाबाबतचे सातत्य किंवा फेरबदल तुम्ही सातत्याने तांडयात पोचवले आणि गब्बर झालात! मी आत्माराम राटोड सांगतोय. त्यांना ज्याच्यासाठी मी हे लिहितोय त्यांना यातलं काही माहितही नाही’ हे पोटतिडकीचे सांगणे समाजाच्या विकासाचे हेतूने खरोखरच मूलगामी बदल घडविणारे आहे.

तांडयातून ग्रामीण जीवनाचे चित्रण आले आहे. सामाजिक जाणीव केंद्रस्थानी ठेवून भूतकाळ, वर्तमानकाळ व भविष्यकाळाचा आशावाद हातात हा घालून वाटचाल करताना लेखकाने समाज प्रबोधनाचा ध्यास घेतलेला आढळतो. व्यवस्थेने आम्हाला तांडयातला अंधःकारातून मुक्तच होफ दिले नाही याबद्दलची तीव्र खंत लेखक व्यक्त करतो.

तांडयाला मानव मुक्ती हवी आहे. माणसाने माणसासाठी लिहिलेल्या कवितेत आत्माराम राटोड म्हणतात-

तांडयातला हा दुर्दम्य आशावाद आहे. तांडयाचे वेगळेपण आणि अनुभवाने समृद्ध, संपन्न आणि मौलिक भर हीच तांडयाची खरी फलश्रुती ठरणार आहे.

चक्रव्यूहात सापडलेले
आमचे अवघे दिवस
अवसेने बेडीबंद केलेल्या अवघ्या रात्री
आमच्या अजून संपायच्या आहेत
यापुढची घटना आम्हीही लिहून
आमची भाषाच अजून
लिपीबद्ध व्हायची आहे

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Books Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- ★ Directory Of Research Journal Indexing
- ★ International Scientific Journal Consortium Scientific
- ★ OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- DOAJ
- EBSCO
- Crossref DOI
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Review Of Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.ror.isrj.net